199

2641-р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ДЯБЕЛ Лариса Іванівна

УДК 378.637.013.42 (043)

СОЦІАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

13.00.05 – соціальна педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

НБ НПУ
100207500

Київ – 2008

5718
БІБЛІОТЕКА
НПУ імені М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Ковчина Ірина Михайлівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
Інститут соціальної роботи та управління,
завідувач кафедри соціально-правового
захисту населення.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Поліщук Юрій Йосипович,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Галус Олександр Мар'янович,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія, проректор з наукової роботи.

Захист відбудеться „17" квітня 2008 року о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.09 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий „____" _____2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Ж. В. Петрочко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Із входженням України у новий історичний період розвитку, виробленням стратегічного курсу держави на оновлення усіх сфер суспільного життя особливої значущості набуває проблема соціалізації молоді. Молода генерація визначає майбутнє будь-якої цивілізованої країни, тому підготовленість юнаків і дівчат до соціалізуючих впливів – своєрідний гарант стабільності нашої держави на шляху до європейської та світової інтеграції. Законодавчою базою для вирішення питань соціалізації підростаючого покоління є Державна національна програма „Освіта" (Україна XXI століття), закони України „Про освіту", „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні", "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю" та ін. Саме у цих документах задекларовано провідні принципи забезпечення різних видів соціалізації студентської молоді у вищих навчальних закладах і зокрема у педагогічних університетах. Водночас є всі підстави засвідчити наявність певного протиріччя між завданням держави сформувати у молоді таку життєву позицію і світобачення, які дозволятимуть їй крокувати в ногу з часом, сповна реалізовувати свій творчий потенціал, докладати усіх зусиль для розбудови демократичного суспільства й отримувати задоволення від життя у ньому і неготовністю сучасних студентів до відповідального проектування програм власної життєдіяльності, небажанням зайняти якомога вищий освітньо-професійний статус, певною зневірою щодо власних можливостей, пасивністю при зіткненні з труднощами.

Проблема соціалізації широко і багатогранно представлена у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених: вона вивчається з позиції педагогіки (С. Вітвицька, В. Галузинський, Л. Зданевич, С. Карпенчук, М. Красовицький, Т. Кричковська, Н. Лавриченко, Г. Левківська, В. Сорочинська, М. Папуча, І. Підласий), соціології (В. Городяненко, Г. Осіпов), соціальної педагогіки (О. Безпалько, М. Галагузова, М. Євтух, А. Капська, І. Ковчина, Р. Вайнола, О. Карпенко, М. Лукашевич, А. Мудрик, В. Нікітін, Г. Овчаренко, Ж. Петрочко, Ю. Поліщук, С. Савченко, С. Шашенко), психології (Б. Ананьєв, Г. Андреєва, Л. Божович, І. Булах, І. Кон, А. Петровський, В. Семиченко), філософії (В. Андрущенко, Л. Губерський, І. Надольний). Творчий доробок цих вчених є методологічною основою розуміння соціалізації людини як активної особистісної самореалізації за нових умов життєдіяльності.

Педагогічною інтерпретацією механізмів соціалізації студентства в умовах вищої школи є позанавчальна діяльність. Актуальність представленої наукової проблеми зумовлена необхідністю розробки і впровадження у виховний процес вищих педагогічних закладів змістовних і новітніх технологій, інших педагогічних умов, що дозволяють більш активно й цілеспрямовано використовувати можливості позанавчальної діяльності для становлення студентів першого року навчання. Проте залишається недостатньо вивченим соціально-педагогічний аспект соціалізації таких студентів, що обумовлюється

їхніми віковими соціально-психологічними особливостями, а також специфікою навчально-виховного процесу педагогічного університету, який розгортається у спеціально створеному соціально-виховуючому середовищі.

Відсутність у педагогіці єдиної теорії соціалізації особистості потребує подальшого розвитку теоретичних, технологічних та організаційних основ соціально-педагогічної роботи з студентами-першокурсниками педагогічного університету з метою їхньої успішної соціалізації. Таким чином, соціальна значущість і недостатня розробленість зазначеної проблеми зумовили вибір *теми* нашого дослідження – ***„Соціалізація студентів-першокурсників в умовах педагогічного університету"***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації входить до наукової комплексної програми кафедри соціальної педагогіки Інституту соціальної роботи та управління Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова „Психолого-педагогічні засади професійної підготовки студентів до соціальної діяльності". Тему дослідження затверджено на засіданні вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 8 від 26 лютого 2004 р.) та узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 6 від 14 червня 2005 р.).

Об'єкт дослідження – процес соціалізації студентів-першокурсників педагогічного університету.

Предмет дослідження – соціально-педагогічні умови соціалізації студентів-першокурсників педагогічного університету у позанавчальній діяльності.

Мета дослідження – окреслити теоретичні засади соціалізації студентів-першокурсників, виявити характер та особливості соціалізуючих впливів на їхню особистість; обґрунтувати соціально-педагогічні умови, що сприяють досліджуваному процесу, та експериментально перевірити їх ефективність.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що процес соціалізації студентів-першокурсників в умовах педагогічного університету буде успішним, якщо:

- відбуватиметься на засадах відповідного діагностування, котре виявляє найбільш актуальні напрями роботи педагогів зі студентами-першокурсниками;
- забезпечуватимуться соціально-педагогічні умови, що сприяють соціалізації студентів-першокурсників;
- запропонована модель соціально-педагогічної роботи з першокурсниками буде реалізовуватись як засіб оптимізації процесу їхньої соціалізації.

Відповідно до мети та гіпотези поставлено такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми соціалізації у філософській, педагогічній, соціологічній та психологічній літературі; уточнити і розкрити зміст основних понять дослідження.

2. Визначити й охарактеризувати особливості соціально-педагогічної адаптації студентів-першокурсників педагогічного університету як важливої стадії їхньої соціалізації.

3. Виявити критерії, відповідні їм показники та рівні соціалізованості студентів-першокурсників.

4. Розробити й апробувати модель соціально-педагогічної роботи у позанавчальний час щодо соціалізації студентів-першокурсників педагогічного університету.

5. Підготувати методичні рекомендації стосовно забезпечення повноцінної позитивної соціалізації студентів-першокурсників в умовах педагогічного університету.

Методологічною основою дослідження є концептуальні положення філософських, психологічних, соціологічних та педагогічних теорій про особистість як багатофункціональну систему, що розвивається в процесі соціалізації; як активного суб'єкта цього процесу, що розгортається у відкритому соціальному просторі; про взаємозв'язок об'єктивних і суб'єктивних чинників у процесі формування особистості; принципи системного підходу до вивчення явищ соціальної дійсності.

Теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові положення про: соціалізацію студентської молоді (В. Андрущенко, М. Головатий, М. Лукашевич, Н. Ничкало, О. Сухомлинський, Т. Сущенко); особистість та фактори її розвитку (Б. Ананьєв, Г. Андреєва, І. Бех, Л. Божович), соціально-педагогічні умови соціалізації особистості в системі виховної роботи (С. Вітвицька, В. Демчук, І. Зязюн, А. Капська, С. Карпенчук, Л. Міщик, В. Сластьонін); Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Державна національна програма „Освіта" (Україна XXI століття), закони України: „Про освіту", „Про вищу освіту", „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні".

З метою розв'язання поставлених у дослідженні завдань і перевірки гіпотези було застосовано комплекс **методів дослідження:**

– *теоретичні:* аналіз філософської, педагогічної, соціологічної та психологічної літератури з метою висвітлення проблеми соціалізації особистості в соціальній педагогіці та її зв'язку із суміжними науками; аналіз, порівняння, узагальнення педагогічних, психологічних, соціологічних підходів до досліджування проблеми з метою визначення напрямів дослідження, виявлення організаційних форм, обґрунтування моделі соціалізації студентів-першокурсників; моделювання для окреслення змістово-організаційних засад соціально-педагогічної роботи щодо соціалізації студентів-першокурсників;

– *емпіричні:* анкетування, спостереження, аналіз результатів діяльності, статистичні методи обробки матеріалів соціологічного дослідження проблем студентської молоді, вивчення соціально-педагогічного досвіду;

– *педагогічний експеримент* (констатувальний і формувальний) проводився з метою діагностування рівнів соціалізованості студентів-першокурсників педагогічного університету та для перевірки ефективності запропонованої моделі;

– *прогностичні* (метод незалежних експертних оцінок) з метою впровадження й апробації розроблених навчально-методичних матеріалів для

педагогічного забезпечення соціально-виховної діяльності у позанавчальний час.

Експериментальна база дослідження. Експериментальні дослідження проводилися на базі Інституту соціальної роботи та управління й Інституту педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м. Хмельницький), Відкритого міжнародного університету розвитку людини „Україна", Карпатського інституту підприємництва (м. Хуст). Загальна кількість респондентів, які брали участь у дослідницько-експериментальній роботі, складає 577 студентів-першокурсників, 22 куратори та 221 особа батьків студентів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше обґрунтовано соціально-організаційні умови соціалізації студентів-першокурсників педагогічного університету та *розроблено* модель соціально-педагогічної роботи у досліджуваному напрямі, що здійснюється у позанавчальний час;

уточнено дефініції „соціалізація студента-першокурсника", „соціально-педагогічна адаптація студента-першокурсника", „соціалізуюча діяльність" та критерії визначення рівнів соціалізованості таких студентів (інформаційний, мотиваційно-активізаційний, діяльнісний);

подальшого розвитку набуло питання змістово-технологічного забезпечення процесу соціалізації студентів-першокурсників.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні в практику роботи вищих навчальних закладів методичних рекомендацій, спрямованих на успішну соціалізацію студентів-першокурсників. Матеріали дисертації можуть використовуватися для подальшого вдосконалення соціально-виховних програм і навчально-методичних посібників з виховної роботи зі студентами у вищих педагогічних закладах освіти; для проектування соціально-виховного процесу та створення сприятливих соціально-педагогічних умов щодо ефективної соціалізації студентів-першокурсників у практиці роботи вищих навчальних закладів; у системі вдосконалення професійної підготовки кураторів академічних груп студентів першого року навчання до соціально-виховної роботи.

Наукові положення дисертаційного дослідження, основні висновки і методичні рекомендації **упроваджено** в навчально-виховний процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/1256 від 12 вересня 2007 р.); Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 216 від 05 липня 2005 р.); Відкритого міжнародного університету розвитку людини „Україна", Карпатського інституту підприємництва (м. Хуст) (довідка № 163-р від 20 грудня 2006 р.); Київського міського педагогічного університету імені Б. Д. Грінченка (довідка № 347–10 від 12 листопада 2007 р.).

Особистий внесок здобувача у статті „Соціалізація студента-першокурсника – завдання соціального виховання педагогічного університету", підготовленій у співавторстві з І. Ковчиною, полягає в теоретичному

обґрунтуванні основних ідей і положень процесу соціалізації студентів-першокурсників в умовах педагогічного університету.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження доповідалися й обговорювалися на *міжнародних науково-практичних* конференціях: „Людина, культура, техніка у новому тисячолітті" (Харків, 2004), „Підготовка вчителя початкової школи в умовах нової парадигми освіти" (Київ, 2004), „Соціальна робота і сучасність: теорія та практика" (Київ, 2006), „Гуманізм та освіта" (Вінниця, 2006), „Соціальна робота в Україні: вектор розвитку в третьому тисячолітті" (Київ, 2007), „Соціокультурна інтеграція в контексті викликів XXI століття" (Київ, 2007); на *всеукраїнських науково-практичних* конференціях: „Молодь, освіта, наука, культура, національна свідомість" (Київ, 2006), „85 років освітнього шляху. Сторінки історії Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії" (Хмельницький, 2006), „Актуальні проблеми соціальної педагогіки: теорія і практика" (Чернігів, 2007); на *науково-практичній* конференції „Педагогічна освіта України: національні традиції та європейські інновації" (Київ, 2005); на *щорічних звітно-наукових* конференціях: „Науково-дослідницька діяльність молодих вчених: особливості підготовки майбутнього вчителя" (Київ, 2004), „Наукові досягнення – в навчальний процес" (Київ, 2005), „Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету" (Київ, 2006); на засіданнях кафедри соціальної педагогіки Інституту соціальної роботи та управління НПУ імені М. П. Драгоманова.

Публікації. Основний зміст і результати дисертації висвітлено у 17 публікаціях автора, з них 13 (12 одноосібних, 1 – у співавторстві) надруковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 3 – наукові тези конференцій, 1 – методичні рекомендації.

Структура роботи. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (249 найменувань) і 11 додатків (на 54-х сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки, з них – 169 сторінок основного тексту. Робота ілюстрована 9 рисунками на 6 сторінках і 16 таблицями на 9 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету дослідження, сформульовано гіпотезу та основні завдання, викладено теоретичні і методологічні засади, методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, подано дані про впровадження та апробацію результатів експериментальної роботи.

У *першому розділі* – ***„Теоретичні засади дослідження соціалізації студентів-першокурсників як соціально-педагогічної проблеми"*** – розкрито особливості відображення проблеми соціалізації особистості в соціальній педагогіці та її зв'язок з суміжними науками; специфіку соціалізації та соціальної адаптації студента-першокурсника в умовах педагогічного університету; окреслено вплив соціально-педагогічних чинників на

досліджуваний процес; виявлено критерії, відповідні їм показники та рівні соціалізованості студентів-першокурсників.

Дослідження особливостей висвітлення проблеми соціалізації особистості в соціально-педагогічній теорії показало, що соціальна педагогіка знаходиться у нерозривному зв'язку з багатьма гуманітарними науками, і насамперед із філософією, соціологією, психологією, валеологією, правознавством, культурологією та ін. Це дозволяє їй інтегративно застосовувати наукові положення вищезгаданих наук для окреслення власного тезаурусу, а відповідно поняття "соціалізація" набуває вираженого міждисциплінарного характеру.

Виходячи із соціально-педагогічної точки зору (І. Звєрєва, А. Капська, Н. Лавриченко, С. Савченко), соціалізація відображає шлях формування особистості в конкретному соціокультурному середовищі. Тому, можна сказати, що соціалізація студента-першокурсника – це процес формування конкретного соціального типу особистості, що визначається умовами такого середовища і відбувається внаслідок системного соціально-педагогічного соціалізуючого впливу.

Результати аналізу наукової літератури з теми дослідження дозволяють стверджувати, що *соціалізацію студента-першокурсника* необхідно розглядати як процес його входження в нове соціальне середовище (колективи університету, академічної групи), засвоєння та відтворення соціальних норм та цінностей, притаманних цьому середовищу, оволодіння відповідними ролями та функціями. Це двосторонній процес, який передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію в умовах соціально-педагогічної співтворчості усіх учасників процесу (адміністрації закладу, викладачів, куратора, батьків, членів академічної групи і самого студента-першокурсника).

У дисертації обґрунтовано, що процес соціалізації особистості студента-першокурсника як багатофакторний феномен розпочинається на адаптаційній стадії. У контексті дослідження ми визначаємо *соціально-педагогічну адаптацію* як процес активного пристосування студента-першокурсника до нових умов соціуму, результатом якого є гармонійне задоволення його потреб у здоровій життєдіяльності, позитивне ставлення до нового статусу та повноцінне включення в нову систему міжособистісних стосунків в студентському та загальноуніверситетському колективах.

Соціально-педагогічна адаптація студентів-першокурсників відбувається на трьох рівнях: педагогічному (навчання та виховання); психологічному (індивідуальні особливості перебігу психічних процесів); соціальному (нові умови життя, колектив, спілкування тощо).

На основі аналізу наукових джерел та власного діагностування щодо перебігу процесу соціально-педагогічної адаптації студентів-першокурсників визначено низку соціально-виховних проблем цього процесу, а саме: входження у новий колектив, який є неоднорідним за своїм походженням, насамперед, соціальним; недостатність усвідомлення обраної професії; невміння здійснювати саморегуляцію діяльності, оптимізувати в нових умовах режим праці і відпочинку; проблема налагодження побуту і самообслуговування, особливо при переході з домашніх умов до умов

гуртожитку; невміння змістовно організовувати власне дозвілля; відсутність навичок самостійної діяльності; труднощі налагодження спілкування з особами протилежної статті, низький рівень культури міжстатевих стосунків в умовах гуртожитку та ін.

У результаті проведеної роботи нами виявлено, що пристосування до студентського життя для 70% „вчорашніх" школярів обтяжене вищезгаданими проблемами, про що свідчать результати анкетування. Зокрема аналіз адаптованості студентів-першокурсників дозволив об'єднати їх у три групи: перша – активно адаптовані, її складають 30% респондентів, друга – пасивно адаптовані (60%) та третя група – дезадаптовані – відповідно 10% опитаних.

Вивчення кожної з груп дає підстави стверджувати, що майже всі дезадаптовані студенти стикаються із вищеназваними проблемами, пасивно адаптовані мають переважно проблеми, спричинені низьким рівнем культури міжособистісного спілкування. Певні труднощі переживають і активно адаптовані студенти, які, як правило, виникають внаслідок суперечності між прагненням повної самореалізації, самоствердження та реальними обставинами, що складаються у новому колективі, в т.ч. об'єктивною конкуренцією.

Аналіз впливу різних факторів на процес соціальної адаптації, а відповідно й соціалізації студентів-першокурсників засвідчив, що успішність пристосування перш за все залежить від: рівня особистісного розвитку членів студентського колективу (ціннісних ставлень, мотиваційних прагнень, рівня самосвідомості) та інтенсивності і якості спілкування між членами групи.

Ми дійшли висновку, що соціалізація студента-першокурсника розгортається у єдності чотирьох видів діяльності: навчальної, дозвіллєвої (позанавчальної, виховної), спілкування (у колективі) та самоусвідомлення. Таким чином, *соціалізуюча діяльність* визначається нами як свідомо спрямована діяльність на засвоєння студентом-першокурсником соціальних цінностей, норм, досвіду, притаманних в т.ч. певному вищому навчальному закладу, студентській групі, та налагодження ним міцних соціальних зв'язків і адекватне виконання соціальних ролей.

У дисертації виявлено вплив різних соціально-педагогічних *чинників* на процес соціалізації студентів-першокурсників: партнерства, співробітництва, взаємодії студента-першокурсника у спільній позанавчальній діяльності з педагогом (куратором); посередництва педагога (куратора) між суб'єктами взаємодії – студента та його соціального оточення (батьки, друзі, одногрупники); індивідуального підходу; чинника бажаного ідеалу, тобто бачення свого майбутнього (перш за все професійного), наближення до досконалості; розвитку свідомості та активності самого студента-першокурсника; вміння розпоряджатися своїм вільним часом. У результаті їх аналізу виявлено, що найвпливовішим педагогічним чинником є чинник партнерства та співробітництва, на другому місті знаходиться чинник бажаного ідеалу, на третьому – чинник розвитку свідомості та активності самого студента-першокурсника, майже однакові позиції мають посередництво та індивідуальний підхід і останнє місце займає вміння розпоряджатися своїм вільним часом.

Цілеспрямований вплив на особистість студента-першокурсника з метою його успішної соціалізації в умовах педагогічного університету має відбуватись з урахуванням найбільш впливових соціально-педагогічних чинників, передбачати оцінку досягнутих результатів і на їх основі здійснювати відповідні корективи соціалізуючого процесу. Результатом такого підходу стане перехід вчинку-дії студентів-першокурсників на новий рівень, самореалізація їхніх духовних запитів, прояви соціальної активності, самостійності, ініціативності.

Джерельною базою створення сприятливого середовища для повноцінної позитивної соціалізації студентів-першокурсників є їхня *позанавчальна діяльність*. З огляду на її організаційно-технологічну специфіку, вона має найбільший соціалізаційний потенціал. Обґрунтування у дисертації особливостей соціальної адаптації студентів-першокурсників дає підстави стверджувати, що для успішної соціалізації студентства позанавчальна діяльність, організована і здійснювана в умовах вищого навчального закладу, має насамперед спрямовуватися на налагодження міжособистісних стосунків першокурсників, формування їхнього вміння цінувати особистість іншої людини, виховання почуття єдності колективу, створення умов отримання інформації відповідно до життєвих уподобань та запитів, для творчого самовизначення і самореалізації тощо.

На підставі теоретичного аналізу та результатів експериментального дослідження, здійснення педагогічного спостереження за позанавчальною діяльністю студентів, їхньою соціальною адаптацією в умовах педагогічного університету, зміною самооцінки та впливом педагогічних чинників на цей процес виявлено основні *критерії соціалізованості* студента-першокурсника як інтегративної якості: *інформаційний*, пов'язаний з процесами передачі та набуття інформації; *мотиваційно-активізаційний*, що стосується вироблення у студентів позитивної мотивації до різних видів позанавчальної діяльності; *діяльнісний*, що передбачає формування умінь ставити і реалізовувати конкретні цілі, планувати, організовувати та здійснювати позанавчальну діяльність за різними напрямами, оцінювати результати цієї діяльності.

Діагностика рівнів соціалізованості студентів-першокурсників на основі зазначених критеріїв передбачає розробку відповідних *показників*. Так, до інформаційного критерію належать: знання щодо функціонування системи управління соціально-виховною роботою в університеті, організації життя та побуту, змістовного дозвілля, дотримання здорового способу життя; до мотиваційно-активізаційного критерію – стійке бажання брати активну участь у позанавчальній діяльності, допитливість, прагнення активної адаптації, до налагодження міжособистісної взаємодії членів колективу групи, уявлення про себе як про суб'єкт культурно-дозвіллєвої діяльності, самооцінка та самовиховання; діяльнісний критерій включає вміння ставити та самостійно реалізовувати конкретні цілі, планувати і змістовно організовувати вільний час, активну участь у розробці та проведенні різних форм соціально-виховної роботи.

Інтенсивність прояву зазначених показників обумовила визначення таких *рівнів* соціалізованості студентів-першокурсників: високий, середній, низький, та їх змістове наповнення.

Зокрема, *високий рівень* передбачає: наявність у студентів-першокурсників системи теоретичних знань щодо соціалізуючого процесу у педагогічному університеті; стійке бажання та інтерес до участі у різних виховних організаційних формах позанавчальної діяльності; достатню сформованість вмінь планувати, організовувати та здійснювати позанавчальну діяльність. Для студентів-першокурсників цього рівня характерне належне володіння засобами спілкування, яскраво виражена потреба у самореалізації та самовираженні.

Середній рівень характеризується наявністю у студентів-першокурсників теоретичних знань щодо соціалізуючого процесу, але відсутністю їх цілісної системи; не стійкою мотивацією до участі у соціально-виховних заходах позанавчальної діяльності; недостатньою сформованістю вмінь планувати, організовувати та здійснювати позанавчальну діяльність. Ця група студентів-першокурсників помірно володіє засобами міжособистісного спілкування, у них недостатньо сформована потреба у самореалізації та самовираженні.

Низький рівень виявляється у відсутності теоретичних знань щодо соціалізуючого процесу у педагогічному університеті; у небажанні брати участь у соціально-виховних заходах позанавчальної діяльності; у несформованості вмінь планувати, організовувати та здійснювати позанавчальну діяльність. Студентам-першокурсникам цього рівня властиві слабкі комунікативні зв'язки та відсутність потреби у самореалізації і самовираженні.

Результати констатувального експерименту, проведеного за розробленим нами тестом-опитувальником, дали змогу з'ясувати, що високий рівень соціалізованості мали 2,1% студентів-першокурсників ЕГ і 1,7% КГ; середній рівень – відповідно 39,2% студентів-першокурсників ЕГ та 38,1% КГ; низький рівень соціалізованості виявлено у 58,7% студентів-першокурсників ЕГ та 60,2% КГ.

У цілому результати констатувального експерименту засвідчили недостатній рівень сформованості основних показників соціалізованості студентів-першокурсників, що впливає на успішність їхньої соціальної адаптації та соціалізації в умовах педагогічного університету. Виявлено, що студентам-першокурсникам бракує знань про функціонування системи управління соціально-виховною роботою в університеті, щодо норм та правил поведінки, прийнятих у соціальному середовищі педагогічного університету; налагодження життя та побуту, організованого змістовного дозвілля; у багатьох із них несформовані вміння планувати і організовувати свій вільний час, недостатньо розвинені комунікативні якості, що ускладнює міжособистісну взаємодію членів колективу групи.

У межах окреслених завдань дослідження на даному етапі зроблено висновок, що забезпечення успішності адаптації та соціалізації студентів-першокурсників передбачає створення та апробування у позанавчальній

діяльності моделі соціально-педагогічної роботи зі студентами першого курсу, ключовою складовою якої стануть відповідні соціально-педагогічні умови.

У другому розділі – ***„Соціально-педагогічні умови оптимізації педагогічних впливів на соціалізацію студентів-першокурсників”*** – обґрунтовано соціально-педагогічні умови соціалізації студентів-першокурсників педагогічного університету; розроблено модель соціально-педагогічної роботи щодо соціалізації студентів-першокурсників; представлено результати формувального експерименту щодо забезпечення соціально-педагогічних умов; проаналізовано кількісні та якісні результати апробації запропонованих методик в соціально-педагогічній діяльності.

Теоретичні висновки першого розділу дисертації, результати констатувального експерименту стали важливими орієнтирами для створення моделі соціально-педагогічної роботи щодо соціалізації студентів-першокурсників (див. рис.1) та реалізації дослідницьких ідей на етапі формувального експерименту.

Враховуючи положення вчених (С. Савченко, О. Сєваст'янова), що функціонування соціалізаційних механізмів (одним з яких і є позанавчальна діяльність) потребує педагогічного забезпечення, педагогічної підтримки, у ході дослідження нами було визначено *соціально-педагогічні умови*, які забезпечують ефективність процесу соціалізації студентів-першокурсників у структурі педагогічної освіти: *наявність сприятливого педагогічного середовища; реалізація різних напрямів соціально-виховної роботи з студентами; впровадження відповідних організаційно-педагогічних умов.*

У роботі доведено, що соціалізуючий процес має розгортатися у сприятливому педагогічному середовищі, тобто у середовищі, де гармонійно та вільно відбувається суб'єкт-суб'єктна взаємодія, існують необхідні умови для всебічного становлення та розвитку студентів-першокурсників – взаємний інтерес, мотивація успіху, толерантність, підтримка творчої ініціативи тощо.

У дисертації обґрунтовано, що з метою сприяння успішній соціалізації соціально-виховна робота в педагогічному університеті повинна здійснюватись за різними напрямами і передбачати поєднання як традиційних, так і інтерактивних форм та методів. Зокрема:

– організаційний передбачає здійснення заходів щодо організації життєдіяльності студентського колективу;

– соціально-адаптаційний спрямований на пом'якшення адаптаційного періоду у нових умовах навчання та життєдіяльності;

– навчально-методичний полягає у планування заходів організаційно-виховної роботи у групі відповідно до інтересів та запитів студентів та плану організаційно-виховної роботи університету;

– соціально-культурний спрямований на розширення соціально-культурних знань, навичок;

– індивідуальний передбачає вирішення нагальних проблем конкретного студента з питань: налагодження побуту, подолання труднощів у навчанні, конфліктних ситуацій, взаємодії з сім'єю.

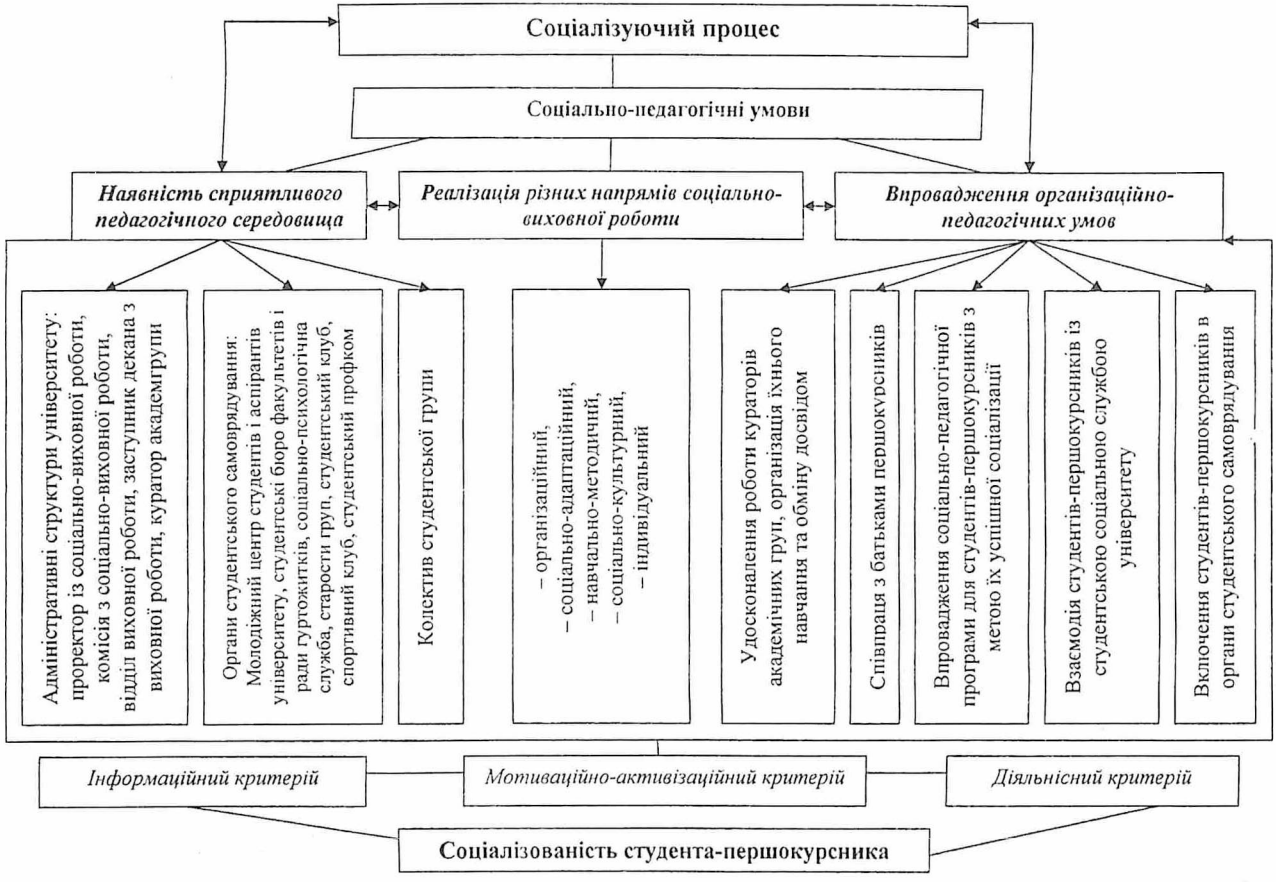

Рис. 1. Модель соціально-педагогічної роботи щодо соціалізації студента-першокурсника

Ключовим елементом апробації моделі соціально-педагогічної роботи з студентами-першокурсниками стало впровадження *організаційно-педагогічних умов*, а саме:

1. *Удосконалення роботи куратора академічної групи першокурсників.* Під час реалізації зазначеної організаційно-педагогічної умови теоретично *обґрунтовано значення особистості куратора* в процесі соціалізації студентів-першокурсників. Зазначено, що позитивність соціалізуючого процесу безпосередньо пов'язана з удосконаленням його підготовки до соціально-виховної роботи із студентами-першокурсниками у позанавчальний час; виявлено особистісні якості та уміння куратора, що визначають його готовність до здійснення відповідної діяльності, та розроблено її структуру. У контексті зазначеного сформульовано вимоги до соціально-педагогічної діяльності куратора з метою соціалізації студентів-першокурсників, а саме: свідоме ставлення до реалізації поставлених соціально-виховних заходів; відповідальний рівень теоретичної та практичної підготовленості; систематичність залучення студентів-першокурсників до активної участі у соціально-виховних заходах позанавчальної діяльності відповідно до розробленої програми та ін. Встановлено, що існують такі *види* соціально-виховної роботи куратора, спрямованої на соціалізацію студентів-першокурсників: інформаційно-виховна (формування знань, умінь, навичок: на засвоєння правил та норм студентського життя, зі здорового способу життя, розпоряджатися вільним часом та організовувати свою культурно-дозвіллєву діяльність); стимулюючо-заохочувальна, що передбачає формування суспільної активності студентів-першокурсників (інтерес до суспільної роботи, організаторські вміння, відповідальність, ініціативність, вимогливість до себе, готовність допомогти іншим); контролюючо-корегувальна, спрямована на регуляцію поведінки відповідно нормам та цінностям соціального середовища (колектив групи, університету тощо).

Практична робота з кураторами полягала в наданні їм рекомендацій із соціально-виховної роботи й проводилася у таких формах: бесіди („Педагогічна культура викладача педагогічного університету", „Особливості соціалізації студента-першокурсника в умовах педагогічного університету", „Соціально-виховна робота куратора у педагогічному університеті", „Роль сім'ї у соціалізації особистості студента-першокурсника", „Подолання професійного вигорання"), консультування, обмін досвідом, круглі столи („Можливості активізації соціально спрямованої діяльності студентів-першокурсників у позанавчальний час", „Проблеми соціальної адаптації студентів-першокурсників і шляхи їх подолання", „Роль куратора у соціально-виховній роботі з соціалізації студентів-першокурсників"), дискусії („Що є рушійною силою у самоактуалізації особистості студента-першокурсника під час навчання у вузі: власна активність чи вплив середовища вузу", „Від чого залежить успішність соціалізуючого процесу студентів-першокурсників").

2. *Співпраця з батьками студентів-першокурсників.* Виконання цієї умови здійснювалось через проведення батьківських зборів; педагогічних читань для батьків, індивідуальних зустрічей з проблемних питань;

дистанційної роботи (телефонні зв'язки, листи-подяки за старанне навчання, листи-запрошення на батьківські збори); консультування (педагогічне з приводу успішності та проблем у навчанні; психологічне щодо готовності до навчання, психологічної адаптації у новому колективі, тривожності, життєвих криз; медичне з питань профілактики захворювань, здорового способу життя; юридичне щодо отримання пільг, матеріальної допомоги, забезпечення тимчасового проживання у гуртожитку, додаткового працевлаштування).

3. *Впровадження експериментальної соціально-педагогічної програми для студентів-першокурсників* з метою їх успішної соціалізації. Її зміст спрямовувався на розкриття індивідуальних особливостей студентів-першокурсників; на організацію знайомства, скорочення дистанції у спілкуванні; на розвиток навичок позитивної соціальної поведінки, саморегуляції та самоконтролю; формування позитивного ставлення до власного "образу-Я"; формування навичок емоційної регуляції поведінки, зниження тривожності та невпевненості у собі; формування почуття згуртованості групи першокурсників через включення їх у колективні дії для вирішення поставлених завдань; формування адекватної самооцінки та навичок самовиховання.

Реалізація цієї умови здійснювалась через заходи соціально-виховної роботи за різними напрямами. Зокрема, організаційний напрям охоплював збір даних про студента методом анкетування; створення активу групи; підготовку інформаційного листа на допомогу студенту-першокурснику; контроль збору документів для отримання пільг певним категоріям студентів; допомогу у організації різних заходів у позанавчальній діяльності та ін. У соціально-адаптаційному напрямі впроваджувався комплекс тренінгових вправ за такими блоками: „Знайомство", „Згуртованість групи", „Міжособистісне спілкування", „Саморегуляція емоцій та поведінки", „Самооцінка студента-першокурсника", а також проводилися виховні бесіди з питань зимової і літньої залікової та екзаменаційної сесій. У ході реалізації навчально-методичного напряму розроблено сценарії виховних заходів; виготовлено фотостенди, стінгазети. Соціально-виховна робота у соціально-культурному напрямі включала: конкурс авторських робіт, конкурс на кращу мистецьку роботу, вечори відпочинку, огляд-конкурс художньої самодіяльності студентів-першокурсників, традиційне свята „Дебют першокурсника", організація КВК, участь у проектах Київського міського центру сім'ї „Родинний дім" (тренінг за програмою „Абетка подружжя", конференція „Майбутнє молодої сім'ї"); відвідування освітньо-виховних закладів з метою профорієнтації (притулок для неповнолітніх, приватна школа); створення груп студентів за інтересами у позанавчальній діяльності (прес-центр, театральна студія, творча майстерня); організація допомоги вихованцям закладам інтернатного типу, притулку для неповнолітніх.

4. *Взаємодія студентів-першокурсників із студентською соціальною службою університету*, метою діяльності якої є розв'язання соціальних проблем, реалізація профілактичних заходів подолання негативних явищ у студентському середовищі. Впровадження цієї умови слугувало створенню

волонтерського загону, залученню студентів-першокурсників до участі в акціях соціального та профілактичного спрямування (акції „Збережемо зелену планету", „Молодь проти СНІДу").

5. *Включення студентів-першокурсників в органи студентського самоврядування.* Органи студентського самоврядування покликані сприяти розкриттю задатків, здібностей, творчого потенціалу кожного студента, постійно дбати про соціальний захист, покращення навчання, виховання і самовиховання, дотримання дисципліни, гуманних відносин, підвищення культурного і духовного рівня, громадсько-політичної активності студента. Під час включення студентів-першокурсників до органів студентського самоврядування проведено їхнє ознайомлення із структурою цих органів, роз'яснення функцій та обов'язків, повноваження відповідальних за напрями і сектори роботи, мотивування студентів-першокурсників до активної діяльності у складі таких органів, участь у науково-дослідній діяльності, конференціях, олімпіадах, виставках, конкурсах.

Модель соціально-виховної роботи з студентами-першокурсниками реалізовувалася завдяки підготовці та впровадженню *методичних рекомендацій* щодо соціалізації таких студентів, організаційно-методичним стержнем яких стали нормативно-методичні матеріали виховної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Аналіз результатів експериментального дослідження здійснювався за допомогою якісних і кількісних методів. Так, методом анкетування досліджено ставлення студентів-першокурсників до організації та проведення різних організаційних форм позанавчальної діяльності і з'ясовано, що позитивне ставлення до позанавчальної діяльності на етапі констатувального експерименту мали всього 9,3% студентів-першокурсників експериментальної групи і 9,7% – контрольної, а на етапі контрольного зрізу вже 68,6% студентів експериментальної групи (у контрольних групах ставлення на краще майже не змінилися).

Діагностування самооцінки студентів-першокурсників до і після експерименту встановило, що завдяки проведеній соціально-виховній роботі за різними напрямами, 62,6% студентів-першокурсників у експериментальній групі навчилися правильно співвідносити власні сили із завданнями та вимогами інших, зросла їхня самооцінка.

Результати контрольного виміру дозволяють констатувати наявність позитивної динаміки рівнів соціалізованості студентів-першокурсників під впливом спеціально створених соціально-педагогічних умов. Достовірність цих даних перевірено методом статистичного аналізу (здійснено розрахунок критерію Фішера F).

Таблиця 1

Порівняльні результати рівнів соціалізованості студентів-першокурсників, *на етапі контрольного зрізу*, %

Рівні соціалізованості	*До формувального експерименту*		*Після формувального експерименту*		*Різниця між показниками*	
	ЕГ	*КГ*	*ЕГ*	*КГ*	*ЕГ*	*КГ*
високий	2,1	1,7	33,2	23,8	+31,1	+22,1
середній	39,2	38,1	48,0	39,7	+ 8,8	+ 1,6
низький	58,7	60,2	18,8	36,5	– 39,9	– 23,7

У підсумку формувального експерименту значно зменшилась кількість студентів із низьким рівнем соціалізованості як у експериментальній (23,7%), так і контрольній групах (39,9%). Констатовано зростання показників середнього (8,8%) та високого рівнів (31,1%) соціалізованості, яке відбулось за рахунок переміщення із низького та середнього рівнів.

Таким чином, дослідно-експериментальна робота підтвердила, що запропонована нами модель виявилася ефективною, а її впровадження сприяло соціалізації студентів-першокурсників, що і підтверджує гіпотезу дослідження.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і практичне вирішення актуальної проблеми соціалізації студентів-першокурсників педагогічного університету, що виявляється в обґрунтуванні соціально-педагогічних умов їхньої соціалізації у позанавчальній діяльності, за яких цей процес буде ефективним.

Результати наукового пошуку підтвердили основні положення гіпотези дослідження та дали підстави для таких висновків:

1. Теоретико-методологічний аналіз стану дослідженості соціалізації у філософській, педагогічній, соціологічній та психологічній науках показав, що означена проблема перебуває у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників і набуває вираженого міждисциплінарного характеру. У роботі уточнено сутність основних понять досліджуваної проблеми: *соціалізація студента-першокурсника* – це процес входження студента-першокурсника в нове соціальне середовище (колективи університету, академічної групи), засвоєння та відтворення соціальних норм та цінностей, притаманних цьому середовищу, оволодіння відповідними ролями та функціями; *соціально-педагогічна адаптація* – процес активного пристосування студента-першокурсника до нових умов соціуму, результатом якого є гармонійне задоволення його потреб у здоровій життєдіяльності, позитивне ставлення до нового статусу та повноцінне включення в нову систему міжособистісних

стосунків в студентському та загальноуніверситетському колективах; *соціалізуюча діяльність* – свідомо спрямована діяльність на засвоєння студентом-першокурсником соціальних цінностей, норм, досвіду, притаманних в т.ч. певному вищому навчальному закладу, студентській групі, та налагодження ним міцних соціальних зв'язків і адекватне виконання соціальних ролей.

2. Визначено і охарактеризовано особливості соціально-педагогічної адаптації студентів першого року навчання педагогічного університету як важливої стадії їхньої соціалізації, що обумовлюються віковими соціально-психологічними особливостями першокурсників, специфікою навчально-виховного процесу педагогічного університету та впливом низки соціально-педагогічних чинників (партнерства, ідеалу, власної активності та ін.). З'ясовано, що соціально-педагогічна адаптація відбувається на трьох рівнях: педагогічному (навчання та виховання); психологічному (індивідуальні особливості перебігу психічних процесів); соціальному (нові умови життя, колектив, спілкування тощо). Тому процес соціалізації студента-першокурсника охоплює різні сфери його діяльності: навчальну, дозвіллєву (виховну), спілкування та самосвідомість особистості.

Виявлено певні проблеми адаптаційного процесу: пристосування до соціально неоднорідного колективу; невміння здійснювати саморегуляцію діяльності, оптимізувати в нових умовах режим праці і відпочинку; проблеми налагодження побуту і самообслуговування в умовах гуртожитку; невміння змістовно організовувати власне дозвілля, встановлювати дружні стосунки з особами протилежної статі та ін.

3. Обґрунтовано, що соціалізованість студентів-першокурсників має розглядатися у єдності інформаційного, мотиваційно-активізаційного та діяльнісного критеріїв. На основі зазначеного розроблено відповідні показники соціалізованості: наявність системи знань щодо нових умов життєдіяльності, соціалізуючого процесу у педагогічному університеті; стійка позитивна мотивація, бажання брати активну участь у позанавчальній діяльності, допитливість, прагнення активної адаптації, до налагодження міжособистісних взаємин, уявлення про себе як суб'єкта соціалізуючої діяльності; вміння ставити та самостійно реалізовувати конкретні цілі, планувати і змістовно організовувати вільний час, активна участь у розробці та проведенні різних форм соціально-виховної роботи. Визначено, що інтенсивність виявів відповідних показників обумовлює високий, середній та низький рівні соціалізованості студентів-першокурсників.

4. Розроблено та апробовано модель соціально-педагогічної роботи щодо соціалізації студента-першокурсника, ключовою складовою якої визначено відповідні соціально-педагогічні умови: наявність сприятливого педагогічного середовища (адміністративні структури, органи студентського самоврядування та студентський колектив); реалізація різних напрямів соціально-виховної роботи (організаційний, соціально-адаптаційний, навчально-методичний, соціально-культурний, індивідуальний); впровадження організаційно-

педагогічних умов (удосконалення роботи кураторів академічних груп, організація їхнього навчання та обміну досвідом; співпраця з батьками першокурсників; впровадження соціально-педагогічної програми для студентів-першокурсників; взаємодія студентів-першокурсників із студентською соціальною службою університету; включення студентів-першокурсників в органи студентського самоврядування).

Об'єднуючою експериментальною методикою стала спеціалізована програма з соціалізації студентів-першокурсників.

Впровадження експериментальної моделі забезпечило зростання соціалізуючих впливів та сприяла позитивним змінам соціалізованості студентів-першокурсників. Зафіксовано динаміку збільшення кількості студентів-першокурсників експериментальних груп з високим рівнем соціалізованості з 2,1% до 33,2%, з середнім – з 39,2% до 48,0% та зниження чисельності студентів-першокурсників з низьким рівнем соціалізованості відповідно з 58,7% до 18,8%. У контрольних групах відбулись незначні кількісні та якісні зміни.

6. Підготовлено та впроваджено в практику роботи вищих навчальних закладів методичні рекомендації щодо соціалізації студентів-першокурсників. Зміст рекомендацій становлять напрями, форми та методи соціально-виховної роботи куратора із студентами-першокурсниками та їхніми батьками з метою сприяння позитивній успішній соціалізації студентів першого року навчання.

Поставлені та розв'язані в процесі дослідження завдання не вирішують усіх проблем соціалізації студентів-першокурсників в умовах педагогічного університету. Надалі слід детально вивчити вплив студентського самоврядування на процес соціалізації першокурсників, значення молодіжної субкультури у цьому процесі, вдосконалити діагностику рівнів соціалізованості, створити систему засобів соціально-виховного процесу, спрямованих на активізацію участі студентів-першокурсників у позанавчальній діяльності тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дябел Л.І. Соціальна адаптація студентів-першокурсників до умов педагогічного університету // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – К., 2004. – № 2(7). – С. 61– 67.
2. Дябел Л.І. До питання про соціальну адаптацію студентів-першокурсників // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 11 Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: Зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – № 1(23). – С. 74-79.
3. Дябел Л. І. Проблема вивчення особистості в різних науках // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – № 2. – С. 27-33.
4. Дябел Л.І. Організація здорового способу життя студентів-першокурсників як одна з умов їх успішної соціалізації // Вісник Чернігівського державного

педагогічного університету. Серія: Психологічні науки. Вип. 31. Том І. – 2005. – С. 150-153.
5. Дябел Л.І. Співпраця вищого навчального закладу із сім'єю як одна з умов соціалізації студента-першокурсника // Зб. наук. праць. – Проблеми педагогічних технологій. – Волинський державний університет імені Лесі Українки, 2005. – Вип. 1. – С. 67-72.
6. Дябел Л.І. Педагогічні умови соціалізації студента-першокурсника педагогічного університету у позанавчальний час // Соціалізація особистості: Збірник наукових праць. За заг. ред. проф. А. Й. Капської. Том XXIV. – К.: Логос, 2005. – С. 121-132.
7. Дябел Л.І. Особливості формування ціннісних орієнтацій студента-першокурсника у процесі його соціалізації // Соціалізація особистості: Збірник наукових праць. За заг. ред. проф. А. Й. Капської. Том XXV. – К.: Логос, 2005. – С. 57– 68.
8. Дябел Л.І. Вплив педагогічних чинників на процес соціалізації студентів-першокурсників в умовах педагогічного університету // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – К., 2005. – № 4(12). – С. 74-82.
9. Дябел Л.І. Особливості соціально-виховної роботи куратора педагогічного університету зі студентами-першокурсниками // Соціалізація особистості: Збірник наукових праць. За заг. ред. проф. А. Й. Капської. Том XXVI. – К.: Логос, 2006. – С. 43-52.
10. Дябел Л.І., Ковчина І.М. Соціалізація студента-першокурсника – завдання соціального виховання педагогічного університету // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 5 Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – № 4. – 72-77 с.
11. Дябел Л.І. Шляхи забезпечення соціально-педагогічних умов у процесі соціалізації студентів-першокурсників // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 5 Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – № 3 – С. 50-58.
12. Дябел Л.І. Особливості соціально-виховної роботи куратора зі студентами-першокурсниками // Соціалізація особистості: Збірник наукових праць. За заг. ред. проф. А. Й. Капської. Том XXVIII. – К.: Логос, 2007. – С. 141-150.
13. Дябел Л.І. Особливості соціально-педагогічних умов оптимізації педагогічних впливів на соціалізацію студентів-першокурсників// Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 11 Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Випуск 5. (Частина І). – С. 174-179.
14. Дябел Л.І. До питання про соціальну адаптацію студента-першокурсника педагогічного університету // Людина, культура, техніка в новому тисячолітті: V Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 27-28 квіт. 2004 р. – С. 151-153.

15.Дябел Л.І. Особливості роботи куратора зі студентами-першокурсниками // Соціальна робота і сучасність: теорія і практика: IV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 18-19 трав. 2006 р. – С. 118-119.
16.Дябел Л.І. Професійна діяльність куратора із студентами-першокурсниками // 85 років освітнього шляху. Сторінки історії Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії: Всеукр. наук.-практ. конф., 5-6 жовт. 2006 р. – С. 263-264.
17.Дябел Л.І. Соціалізація студентів-першокурсників (Методичні рекомендації для кураторів). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – 33 с.

АНОТАЦІЇ

Дябел Л.І. Соціалізація студентів-першокурсників в умовах педагогічного університету. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2008.

Дисертацію присвячено проблемі соціалізації студентів-першокурсників педагогічного університету в умовах позанавчальної діяльності. Уточнено низку понять: „соціалізація студента-першокурсника", „соціально-педагогічна адаптація", „соціалізуюча діяльність".

Розкрито педагогічні чинники впливу на процес соціалізації студентів. Визначено критерії та рівні соціалізованості студентів-першокурсників, їх змістове наповнення.

Обґрунтовано й експериментально апробовано комплекс соціально-педагогічних умов, які забезпечують підвищення ефективності педагогічних впливів на процес соціалізації студентів-першокурсників.

Розроблено методичні рекомендації щодо проведення соціально-виховних заходів у позанавчальній діяльності кураторами академічних груп першого року навчання.

Ключові слова: соціалізація студента-першокурсника, соціально-педагогічна адаптація, соціально-педагогічна діяльність, соціально-педагогічні умови.

Дябел Л.И. Социализация студентов-первокурсников в условиях педагогического университета. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2008.

Диссертация посвящена актуальной проблеме социализации студентов-первокурсников в условиях педагогического университета. Осуществленный анализ философских, социологических, психологических и педагогических источников позволил сделать концептуальные выводы о том, что процесс социализации будет успешен при создании социально-педагогических условий оптимизации педагогических влияний на личность студента-первокурсника. На

основании изучения и анализа состояния разработки данной проблемы разными науками выяснена сущность основных дефиниций исследования: „социализация", „социально-педагогическая адаптация", „социализация студента-первокурсника". Сформулировано и уточнено понятие "социализирующая деятельность" как сознательно направленная деятельность на усвоение студентом-первокурсником социальных ценностей, норм, опыта, присущих определенному высшему учебному заведению, студенческой группе, наведение ним крепких социальных связей и адекватное выполнение социальных ролей. При этом *социализация студента-первокурсника* рассматривается нами как процесс вступления его в новую социальную среду, (коллективы университета, академической группы), усвоение и отображение социальных норм и ценностей, присущих этой среде, овладение ним определенными ролями и функциями. Это двусторонний процесс, который предполагает субъект-субъектное взаимодействие в условиях социально-педагогического взаимотворчества всех участников процесса (администрации заведения, преподавателей, куратора, родителей, членов академической группы и самого студента).

Выделены структурные компоненты социализации студентов-первокурсников: информативный (содержит знания о процессе социализации в условиях педагогического университета, учебы, жизнедеятельности и организации свободного времени); активизирующий (выражается в формировании у студентов позитивной мотивации к различным видам внеучебной деятельности, социальной активности), деятельностный (состоит в умениях студента ставить и реализовывать конкретные цели, планировать и организовывать внеучебную деятельность в разных направлениях, оценивать результаты этой деятельности и корректировать свое поведение и действия).

В работе определены критерии социализированности студентов-первокурсников педагогического университета: наличие системы знаний касаемо новых условий жизнедеятельности (знания о функционировании системы управления социально-воспитательной работой в университете, организации жизни и быта, организации содержательного досуга, придерживания здорового образа жизни); стойкая позитивная мотивация, желание принимать активное участие во внеучебной деятельности, любознательность, стремление к активной адаптации и проведении разных форм социально-воспитательных мероприятий, умения межличностного взаимодействия членов коллектива, формирования „Я"– концепции, осознание себя субъектом культурно-досуговой деятельности, самоанализ, самооценка, самовоспитание); восприятие и оценка содержания социально-воспитательного процесса относительно социализации (умения ставить и самостоятельно реализовывать конкретные цели; умения планировать и организовывать свободное время).

На основании вышеуказанных критериев определены уровни социализированности студентов-первокурсников: высокий, средний, низкий.

В ходе эксперимента выявлены социально-педагогические условия социализации студентов-первокурсников: наличие благоприятной

педагогической среды, реализация разных направлений социально-воспитательной работы и внедрение организационно-педагогических условий.

Разработана и апробирована модель социально-педагогической работы по социализации студентов-первокурсников, составляющими которой есть: социализированность студента-первокурсника, которая проявляется в информационном, активизирующем и деятельностном компонентах, и социализирующий процесс, реализация которого будет эффективна при создании вышеупомянутых социально-педагогических условий.

Подготовлены и внедрены в практику высших учебных заведений методические рекомендации для преподавателей, наставников студенческих групп первого года обучения по социально-воспитательной работе во внеурочной деятельности.

Экспериментальное исследование позволило сделать вывод о том, что эффективность предложенной модели социально-педагогической работы по социализации студентов-первокурсников обоснована и подтверждена с помощью методов математической статистики. Внедрение экспериментальной программы по социализации в учебно-воспитательный процесс позволило получить положительную динамику роста количества студентов-первокурсников экспериментальных групп с высоким уровнем социализированности в условиях педагогического университета.

Разработанные в исследовании методические рекомендации могут использоваться преподавателями, кураторами, сотрудниками отдела воспитательной работы.

Ключевые слова: социально-педагогическая адаптация, социально-педагогическая деятельность, социально-педагогические условия, социализация студента-первокурсника.

Dyabel L.I. The Socialization of the first-year students in conditions of the Pedagogical University. – Manuscript.

The Candidate of Pedagogy degree dissertation at the speciality 13.00.05 – Social Pedagogy. – National M.Dragomanow Pedagogical University. – Kyiv, 2008.

The dissertation deals with the problem of the socialization of the first-year students of the Pedagogical University in conditions of the leisure education. The sets of notions "the socialization of the first-year student", "the social-pedagogical adoptation", "socializing activity" were specified. The pedagogical ways of the influence at the process of the students' socialization were revealed. The criterions and levels of the first-year students' socialization and their contents were determined.

The complex of social-pedagogical conditions which provide the increasing of the efficacy of the pedagogical influences at the process of socialization of the first-year student were grounded and proved experimentally.

The methodological recommendations for the tutors of the first-year academic groups about the realization of the social-education actions in leisure education were elaborated.

Keywords: the socialization of the first-year student, the social-pedagogical adaptation, the social-pedagogical activity, the social-pedagogical conditions.

Підписано до друку 05.03.2008 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 119
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26